
Právní aspekty výzkumných dat

Výzkumná data v právním řádu

Výzkumná data v současnosti definuje zákon č. 130/2002 Sb., o podpoře výzkumu a vývoje z veřejných prostředků, a to jako „*informace, s výjimkou vědeckých publikací, v elektronické podobě, které jsou shromažďovány nebo vytvářeny v průběhu výzkumu nebo vývoje a jsou používány jako důkazy v procesu výzkumu nebo vývoje nebo které jsou obecně akceptovány výzkumnou obcí jako nezbytné k validaci zjištění a výsledků výzkumu nebo vývoje*“.

V obecné rovině jsou výzkumná data vnímána šířeji – mohou mít jak digitální, tak nedigitální podobu (např. fyzické vzorky). Pro účely poskytování podpory dle zákona č. 130/2002 Sb. se však výzkumnými daty rozumí pouze data v digitální podobě.

Právní ochrana výzkumných dat

Vzhledem k velmi různorodé povaze, kterou mohou jednotlivé datové sady mít, neexistuje pro výzkumná data jednotný systém právní ochrany. Je tomu přesně naopak; ochrana dat je rozšířena do **více možných režimů ochrany**, které je třeba v každém konkrétním případě identifikovat a s datovou sadou v závislosti na nich nakládat. Je to především:

- **Autorské právo** – splňuje-li datová sada, případně databáze charakteristiku autorského díla ve smyslu autorského zákona,
- **Databázové právo** – je-li datová sada databází, do které její pořizovatel vložil podstatný vklad, vzniká pořizovateli databáze tzv. zvláštní právo pořizovatele databáze podle autorského zákona,
- **Ochrana osobních údajů** – obsahuje-li datová sada osobní údaje, podléhají ochraně dle obecného nařízení o ochraně osobních údajů (GDPR) a zákona o zpracování osobních údajů,
- **Další** - např. ochrana obchodního tajemství podle občanského zákoníku nebo ochrana utajovaných informací podle zákona o ochraně utajovaných informací.

Tyto režimy se přitom **vzájemně nevylučují**, mohou existovat současně. Datová sada obsahující otisky prstů respondentů tak např. nebude chráněná autorskoprávně (otisky prstů nejsou autorským dílem), nicméně může tvořit databázi chráněnou zvláštním právem pořizovatele databáze, a současně podléhá ochraně osobních údajů dle příslušných právních předpisů.

Je také možné, že data nebudou spadat ani do jedné kategorie, a **nebudou tedy chráněna vůbec** – v takovém případě mluvíme o tzv. „*prostých datech*“. Příkladem mohou být data naměřená meteorologickými přístroji, která nebudou tvořit databázi.

Jak je to s vlastnictvím dat?

Slovní spojení „vlastnictví dat“ slyšíme všichni poměrně často. Vlastnické právo však chybí ve výčtu režimů ochrany dat výše – a není tomu tak náhodou. Podle našeho názoru data nemohou být předmětem vlastnického práva. Zjednodušeně řečeno, **data nelze vlastnit** (současně je však nutno zmínit, že mezi právníky v této otázce nepanuje úplná shoda).

Místo o „vlastnictví dat“ je tedy podle nás vhodné hovořit spíše o možnosti data **fakticky kontrolovat**. Uloží-li například výzkumník data na zabezpečené úložiště, ke kterému má přístup pouze on, má nad daty faktickou kontrolu. Okamžikem zveřejnění těchto dat však výzkumník nad daty veškerou kontrolu ztrácí. Práva a povinnosti související s faktickou kontrolou dat (např. kdo má k datům přístup, jaké jsou požadavky na zabezpečení dat) mohou být stanoveny smlouvou nebo upraveny vnitřním předpisem instituce.

Databáze – co je vlastně chráněno?

1. Ochrana databáze jako celku

Jsou-li výzkumná data systematicky či metodicky uspořádána a jednotlivě přístupná (elektronicky či jinak), tvoří tzv. databázi. Pořizovateli databáze pak může příslušet tzv. **zvláštní právo pořizovatele databáze** (dle § 88 a násl. autorského zákona), které spočívá v právu pořizovatele na užití obsahu databáze, konkrétně na rozmnožování a

zpřístupňování obsahu veřejnosti. Jde zde především o **ochranu investice**, kterou pořizovatel do databáze vložil, přičemž nemusí jít pouze o investici finanční, ale i investici materiální či personální.

Kromě zvláštního práva pořizovatele databáze může být databáze chráněna i **autorským právem (tzv. tvůrčí databáze)**, a to v případě, kdy autor (fyzická osoba) tvůrčím způsobem vybere nebo uspořádá obsah databáze. Na rozdíl od zvláštního práva pořizovatele databáze zde nejde o ochranu investice toho, kdo databázi pořídil, ale o **ochranu struktury** databáze, která se vyznačuje tvůrčím vkladem autora. Případy tvůrčích databází ve vědecké praxi nebývají příliš časté.

Níže uvedená tabulka uvádí základní rozdíly mezi autorským právem a zvláštním právem pořizovatele databáze:

	Autorské právo	Zvláštní právo pořizovatele databáze
Co je chráněno?	Tvůrčí struktura databáze	Investice do databáze
Lze převést na jinou osobu?	Ne, lze pouze licencovat (udělit oprávnění k užití díla).	Ano
Lze se ho vzdát?	Ne	Ano – lze aplikovat např. licenci CC0 (tzv. waiver).
Jak dlouho trvá?	Osobnostní autorská práva trvají po dobu autorova života. Majetková autorská práva trvají po dobu autorova života a 70 let po jeho smrti.	Trvá 15 let od pořízení databáze a obnovuje se s každým podstatným vkladem do ní.
Komu může příslušet?	Jen fyzické osobě (člověku)	Fyzické nebo právnické osobě

I zde platí, že ochrana zvláštním právem pořizovatele a ochrana autorskoprávní se **vzájemně nevylučují** – může vznikat pouze jeden z těchto režimů ochrany, mohou existovat oba souběžně, případně databáze nemusí být chráněná vůbec.

2. Ochrana jednotlivých prvků databáze

Vedle samotné databáze jako celku (která může být chráněna zvláštním právem pořizovatele databáze a/nebo autorským právem) stojí **jednotlivé prvky databáze**, které mohou být také chráněny, a to nezávisle na tom, zda a jak je chráněna samotná databáze. Jednotlivé prvky databáze mohou být autorskými díly (např. texty, fotografie), ale i např. osobními údaji, se kterými je třeba nakládat v souladu s předpisy na ochranu osobních údajů. Nemusí jim ale příslušet ochrana žádná.

Licencování výzkumných dat

Vzhledem k nejednotnému režimu právní ochrany dat je i otázka jejich licencování komplikovanější. V první řadě je klíčové uvědomit si, že licencovat (tedy udělit někomu oprávnění k užívání autorského díla) lze **pouze autorská díla a databáze**. Je tudíž žádoucí licencovat pouze takové datové sady, které jsou autorským dílem nebo jsou chráněny zvláštním právem pořizovatele databáze. Databázi chráněnou zvláštním právem pořizovatele databáze lze opatřit licenci CC0 (tzv. waiver). Touto licencí se pořizovatel vzdává svého zvláštního práva k databázi a dává každému možnost takto licencovanou databázi bez omezení užít („vytěžovat“).

Pokud si jste jistí, že jde o autorské dílo, je důležité ujistit se, že jste vykonavatelem majetkových autorských práv k dílu, tedy že **k udělení licence máte oprávnění**. V prostředí Univerzity Karlovy bude jistě velká část datových sad vzniklých v rámci výzkumu tzv. **zaměstnaneckými díly**, ke kterým vykonává autorská majetková práva (a je tedy osobou příslušnou rozhodnout o licencování) zaměstnavatel. Režim zaměstnaneckých děl na Univerzitě Karlově je stanoven opatřením rektora č. 17/2018. V případě, že má licencované dílo více spoluautorů, je potřeba, aby s připojením licence souhlasili všichni z nich.

Chcete-li datovou sadu učinit otevřeně přístupnou, je vhodné opatřit ji **veřejnou licencí**, aby uživatelé za předem jasně daných podmínek věděli, jak (ne)mohou s předmětnou datovou sadou nakládat. Pro licencování datových sad je vhodná zejména sada licencí Creative Commons nebo licence Open Data Commons, které byly vytvořeny speciálně pro licencování databází.

Výzkumná data a povinnosti plynoucí ze zákona č. 130/2002 Sb.

Zákon č. 130/2002 Sb. kromě definice výzkumných dat uvedené výše zakotvuje také několik **povinností ve vztahu k výzkumným datům vznikajícím v rámci vědeckého výzkumu financovaného z veřejných financí**.

Je to konkrétně:

- Povinnost uvést ve smlouvě o poskytnutí podpory na projekt informaci o způsobu správy výzkumných dat (data management plan) a informaci o dostupnosti a způsobu šíření výsledků výzkumu a výzkumných dat.
- Povinnost publikovat v IS VaVal informace o výzkumných datech.
- Povinnost bezplatně poskytnout žadateli na jeho žádost výzkumná data, pokud od ukončení poskytování podpory uplynulo nejméně 12 měsíců.

Podrobnější informace o těchto povinnostech si můžete přečíst [zde](#) .

Užitečné zdroje

Ball, Alex (DCC). 2014. [How to License Research Data](#)

OpenAIRE. [How do I know if my research data is protected? Guides for Researchers.](#)